

Međunarodni politički odnosi

Svetska politika

Dr Igor Janev

AGM knjiga
Beograd, 2025

Prof. dr Igor Janev
MEĐUNARODNI POLITIČKI ODNOSI
Svetska Politika

Izdavač:

AGM knjiga doo Beograd-Zemun

www.agmknjiga.co.rs

Recenzenti:

Prof. dr Mile Rakić

Dr Dragan Marković, Naučni savetnik

Tiraž: 300

Štampa: DONAT GRAF, Beograd

ISBN: 978-86-6048-063-9

CIP - Каталогизacija u publikaciji

Народна библиотека Србије, Београд

327(100)

321.7:141.7

ЈАНЕВ, Игор, 1964-

Међународни политички односи : svetska politika / Igor Janev. - Beograd : AGM knjiga, 2025
(Beograd : Donat graf). - 265 str. ; 24 cm

Tiraž 300. - O autoru: str. 265. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 251-261.

ISBN 978-86-6048-063-9

a) Међународни односи б) Филозофија политике

COBISS.SR-ID 164209929

Predgovor

Ova knjiga urađena je u okviru projekta Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije. Knjiga je namenjena akademskoj, naučnoj i široj stručnoj javnosti i posebno može doprineti edukaciji studenata na osnovnim i poslediplomskim studijama političkih nauka i nauka nacionalne bezbednosti. Ova monografija obuhvata klasične i najnovije teorije i doktrine međunarodnih (političkih) odnosa i spoljne politike i diplomatije. Ovde je kao originalan doprinos izložena i sopstvena (moja) teorija i filozofija Dijalektičkog Relacionizma, koja je zasnovana na novoj Meta-dijalektičkoj metodologiji.

8. januar, 2025.

Prof. dr Igor Janev
Naučni savetnik

SADRŽAJ

UVOD.....	9
GLAVA I.....	11
OSNOVE NAUKE O MEĐUNARODNIM ODNOSIMA	11
I.1 Predmet nauke o međunarodnim odnosima.....	11
I.2 Problemi i ciljevi nauke o međunarodnim odnosima.....	13
I.3 Metodi nauke o međunarodnim odnosima (posebna priroda ovih metoda)	14
a) Dijalektička metoda i primena ove metode u međunarodnim odnosima.....	16
b) Komparativan metod i primena ove metode u međunarodnim odnosima	17
c) Aksiološko-hermeneutičke metode i primena ove metode	17
d) Formalno-matematičke metode i primena te metodologije u nauci o međunarodnim odnosima i strategiji spoljne politike	18
e) Strukturalno-funkcionalistički kao posebni metod izučavanja društvenih i međunarodnih pojava	18
I.4 Sredstva istraživanja nauke o međunarodnim odnosima.....	19
a) Matematička verovatnoća i primena ove metode u međunarodnim odnosima.....	19
b) Metodologija anketa i testiranje mnjenja društava i pogleda država	19
c) Upotreba Statističke metodologije i dometi ovog sredstva u analizi spoljne politike	20
d) Metodologija simulacije međunarodnih političkih pojava	20
e) Metodologija analize sadržaja dokumenata i pisanih izvora	20
f) Rezime opštih metodskih postupaka za izučavanje međunarodnih političkih odnosa	21
I.5 Osnove međunarodne politike, međunarodnih političkih odnosa i međunarodna metodologija kao način saznanja pojava, procesa, režima i ustanova.....	22
I.6 Osnove međunarodne politike i međunarodnopravne teorije	24
a) Grčka misao: Platon i Aristotel i shvatanja od državi i odnosima država (polisa) ..	25
b) Pravno-politička klasična shvatanja Rima i Srednjeg veka (kod M. T. Cicerona, Sv. Augustina, Sv. Tome Akvinskog) i počeci međunarodnopravne filozofije u delu F. de Vitorija.....	25
c) Međunarodnopravna misao Ž. Bodena (J. Bodin) i H. Grocijusa (H. Grotius)	26
d) Pravna misao u delu S. Pjer, Ž.Ž. Ruso (J. J. Ruso), I. Kant i J. G. Fihte	27
e) Moderna međunarodnopravna misao i teorija kod G. Jelineka i H. Tripela (H. Triepel)	28
f) Međunarodnopravna shvatanja i doktrine L. Digi, L. Ž. Kavare (L.J. Cavare), D. Anciloti (D. Anzilotti) i H. Kelzena (H. Kelsen)	29
g) Rezime o međunarodnopravnim izvorima i razvoju tog prava	30
I.7 Osnove teorije i nauke o međunarodnoj organizovanosti i međunarodnim ustanovama (osnova liberalno-institucionalne teorije).....	32
I.8 Subjekti međunarodnih (političkih) odnosa generalno i šira teorija (i procesi) međunarodnog organizovanja	41
a) Država kao osnovni međunarodnopravni subjekt i subjekt međunarodnih političkih odnosa.....	42

b) Međunarodne organizacije kao novi subjekt međunarodnog prava i subjekt međunarodnih odnosa i multilateralne diplomatije	42
c) Organizacije koje učestvuju u međunarodnim odnosima, a nisu subjekti međunarodnog javnog prava: nevladine organizacije, društveni pokreti i Crkva.....	44
d) Čovjek kao subjekt međunarodnog prava i odnosa (generalno)	45
I.9 Pojam međunarodne zajednice i međunarodnog poretka zasnovanog na pravilima međunarodnog prava	46
I.10 Poseban pojam međunarodne politike, kao (vid) međunarodnih odnosa države i uži pojam spoljne politike (države).....	47
a) Međunarodna politika (definisana kao međunarodni politički odnosi), spoljna politika i diplomatija (kao realizacija spoljne politike države).....	48
b) Određivanje faktora međunarodne politike i spoljne politike i diplomatije.....	49
b.1. Unutrašnji faktori (činioci) politike su:	49
b.2. Spoljni faktori (činioci) politike su:	50
b.3. Prostorni faktor i geografski faktor kao opšti faktor.....	50
b.4. Vremenski faktor opšti faktor	50
c) Rezime o osnovnim opštim faktorima međunarodnih međunarodne i spoljne politike i ciljevi spoljne politike	51
c.1. Ciljevi spoljne politike države (u najopštijem smislu).....	51
c.2. Politički i državni sistem kao faktor ili determinanta	51
c.3. Ekonomsko uređenje i ekonomski faktor.....	52
c.4. Vojna moć kao faktor	52
c.5. Socijalni sistem i elementi kulturne nadgradnje kao dopunski faktor	53
c.6. Međunarodni poredak kao opšti faktor ili systemska promjenljiva.....	53
c.7. Vojna moć u kontekstu raspodele snaga između država	53
c.8. Međunarodna saradnja i konfliktnost kao osnovne varijable ili faktori promjenljive ili dinamičke/systemske prirode.....	53
c.9. Stanje ekonomije, morala, institucija, prava i činioci afiniteta kao relevantni faktori ili promjenljive od uticaja na međunarodni položaj i međunarodno interagovanje država	54
d) Sredstva spoljne politike (posebno na nivou države) i diplomatija	54
d.1. Opšta podjela sredstva spoljne politike	54
d.2. Sredstvo i uloga diplomatije i tehnike diplomatskog delovanja od značaja za uspeh realizovanja spoljne politike.....	55
I.11 Osnove metodologije spoljne politike i diplomatije posebnih država (u interakciji sa drugim državama)	57
a) Cost-benefit analiza za donošenje odluka	57
b) Primena „Zatvoreničke dileme“ i „Kukavičje dileme“ (posebno u strateškim igrama među državama u konfliktnom stanju).....	58
c) Linerano programiranje (kao najjednostavniji oblik Operacionog istraživanja).....	59
c.1. Osnova problema programiranja	59
c.2. Postavka problema linearne optimizacije	60
c.3. Upotreba postupka programiranja kod jedne varijable (generalisana redukcija problema u cilju jednostavnijeg prikaza metoda odnosno modela)	61
I.12 Vrste međunarodnih (političkih) odnosa i vidovi interakcije subjekata koji imaju politički karakter	64
a) Vrste odnosa: saradnja, konflikti, integracije, dezintegracije	64
b) Merenje trenda dezintegracije ili integracije i merenje nivoa konfliktnosti.....	68
I.13 Definicija i oblici međunarodnih režima: tendencije ka sistemskom oblikovanju organizovane međunarodne zajednice.....	69

I.14 Osnovni izvori, postulati i elementi razvoja teorijskih pravaca u nauci o međunarodnim odnosima i spoljnoj politici.....	72
I.15 Pojava pravca nazvanog „Geopolitika“ kao posebne teorije u okviru klasičnog realizma u doktrini o međunarodnim odnosima i spoljnoj politici	75
I.15.1 Osnovne geopolitičke teorije (ili geopolitičkog redukcionizma).....	76
I.15.2 Bitne geopolitičke teorije „Hartland“ naspram „Rimland“ (kao doktrine klasičnog realizma) i geografska objašnjenja spoljne politike.....	77
I.15.3 Kritika geopolitike kao jednostrane interpretacije međunarodne politike i alternativne teorije dominantnosti ideološko-političkog sistema (F. Fukujama) i kulturološkog determinatora konflikta civilizacija (S. Hantington)	80
I.16 Mogućnost izgradnje filozofije Relacionalizma (sistemska-dijalektičke opšte metodologije i teorije) i primena novije „formalne teorije“ i logike	84
I.16.1 Postulati Opšte teorija sistema i mogućnost inoviranja sistemske metodologije na nivou relacija fundamentalnog nužnog neseparabilnog nivoa.....	84
I.16.2 Primena Teorije igara i promene u vremenu kroz modele sukcesivnog ponavljanja igre	89
I.16.3 Teorija verovatnoće i Cost-Benefit analiza.....	91
GLAVA II	93
SAVREMENE MEĐUNARODNE TEORIJE, FILOZOFIJA, METODE I DOKTRINE MEĐUNARODNIH POLITIČKIH ODNOSA.....	93
II.1 Klasične političke doktrine i teorije o međunarodnim odnosima kao preteča modernih teorijskih pravaca i začeci savremene metodologije nauke o međunarodnim odnosima	93
A. Klasični Liberalizam, Pluralizam i Eklekticizam	93
a) A. de Tokvila	93
b) Dž. A. Hobson (J.A. Hobson)	95
c) Dž. A. Šumpeter (J. A. Schumpeter)	97
d) V. Vilson (W. Wilson)	98
e) R. Neibur	99
f) J.C. Murej (J. C. Murray)	101
g) I. Klod	102
h) J. H. Herc (J. H. Herz) i ostali moderni trendovi liberalističke misli u 20. veku 103	103
B. Klasični Realizam i teorija sile u međunarodnim odnosima	104
a) E.H. Car (E.H. Carr)	104
b) M. Wight	106
c) H. Morgentau (H. Morgethau)	108
d) R. Aron	114
e) Ostali teoretičari modernog klasičnog realizma	116
II.2 Savremenije političke doktrine i teorije o međunarodnim odnosima i spoljnoj politici i diplomatiji	118
A. Funkcionalizam, Neofunkcionalizam, Neoliberalizam i teorija međuzavisnosti....	118
a) D. Mitrany	118
b) K.W. Dojč (K.W. Deutsch)	120
c) E. Haas	122
d) S. Hofmann	123
e) K.J. Holsti	124
f) J. Burton	125
g) R.O. Keohane i J.S. Nye i eklekticizam	126

h) R. Axelrod i pozitivistička (liberalna) analitika	130
i) Ostali neoliberalni teoretičari (ili/i eklektičari).....	130
B. Neorealizam kao nova politička doktrina međunarodnih odnosa	131
a) Sistemski metod međunarodnim odnosima u delu K. N. Valc-a.....	131
b) Dali razvoj neorealizma i poseban doprinos holističkom prilazu doktrini međunarodne politike u delu R. Gilpin-a.....	139
c) Dalji razvoj doktrine u delu S. Krasner-a	151
d) H.Bull	152
II.3 Posebne teorije o spoljnoj politici i osnove doktrine diplomatije.....	153
a) M. Kaplan i sistemski realizam.....	153
b) R. C. Snyder, H. W. Bruck i B. Sapin i kreiranje odluka u spoljnoj politici	154
c) G.T. Allison i teorija spoljne politike (modeli spoljne politike)	155
d) J. Snyder i povezivanje unutrašnje i spoljne politike	156
e) S. M. Walt i razvoj metoda diplomatije.....	157
f) Dogradnja formalne metodologije i razvoj novog prilaza u delu A. Stein-a	159
g) Formalna teorija D. Snidal-a i primena teorije igara u spoljno-političkoj strategiji	165
h) J. M. Grieco, kritika Snidalovog modela, i drugi autori međunarodnog poretka	173
GLAVA III.....	175
KRITIKA SAVREMENIH METODA I „NEOTEORIJE“ MEĐUNARODNIH POLITIČKIH ODNOSA, POSEBNO NEORELAZIMA KAO VODEĆE MEĐUNARODNO-POLITIČKE DOKTRINE	175
III.1 Strukturalno-realistička kritika Neorealizma	175
a) Osnove teorije B. Buzana	175
III.2 Osnove međunarodne teorije R. Littlea i pitanja kontinuiteta transformacije ..	179
a) Osnove teorije R. Littlea	179
b) Osnove teorije C. Jonesa	182
III.3 Liberalna kritika Neorealizma	183
a) Teorije R. W. Coxa	183
b) Osnove teorije R. K. Ashley.....	186
c) Teorija J. G. Ruggiea.....	189
d) Eklektička liberalno-realistička teorijska shvatanja R. O. Keohanea i njegova odbrana modernog realizma	191
GLAVA IV	193
META-DIJALEKTIČKA METODOLOGIJA RELACIJE KAO OSNOVE SVAKE STRUKTURE I BITI ELEMENTA	193
IV.1. Meta – dijalektika i mogućnost unapređenja Filozofije i opšte metodologije	193
IV.2. Dijalektički relacionizam i rešavanje osnovnog pitanja „Svega“ - Rešenje osnovnog pitanja ontološke prirode i zasnivanje novog utemeljenja gnoseologije	196
IV.3. Nova politička teorija Države i mogućnost izgradnje pravednijeg društva (pogled meta-dijalektike).....	200

IV.4. Nova politička teorija međunarodnih (političkih i drugih) odnosa.....	205
GLAVA V.....	215
DEFINICIJA OSNOVA DIPLOMATIJE I SVETSKA POLITIKA I DIPLOMATIJA	215
V.1. Definisanje pojma diplomatije i vrste diplomatije.....	215
V.2. Odnos diplomatije i spoljne politike (države).....	219
V.3. Osvrt na definicije ostalih osnovnih pojmova vezanih za disciplinu diplomatije .	222
V.4. Opšte karakteristike uspostavljanja diplomatskog odnosa	225
V.5. Promenljive i konstante u naučnoj disciplini diplomatije	226
V.6. Istorijat korena (savremene) diplomatije i njene uloge u međunarodnim političkim odnosima	231
V.7. Prikaz istorijskog razvoja osnovnih dimenzija savremene diplomatije.....	235
ZAKLJUČAK.....	243
BIBLIOGRAFIJA	251
REZIME	263
O AUTORU	265
ABOUT AUTHOR	265

UVOD

U ovoj monografiji izlažu se filozofske naučne i teorijske osnove nauke o međunarodnim odnosima, gde se ovi pogledi/teorije u načelu, u savremenoj istoriji, svode na međunarodne *političke* relacije. Poseban naglasak je, uzimajući u obzir osnovne međunarodnopravne subjekte, dat „međunarodnim političkim odnosima“, što u svom totalitetu obuhvata naučnu oblast „međunarodne politike“. Međunarodni politički odnosi su predmet edukacije na više fakulteta na prostoru bivše Jugoslavije, gde se ova naučna disciplina predaje kao samostalni nastavni predmet. Prilaz gde se predmet „međunarodni odnosi“ predaje i kao „međunarodni politički odnosi“ duguje se činjenici da dodirne naučne oblasti, gde spadaju međunarodni ekonomski odnosi i međunarodno javno pravo sve više tretiraju eksperti u posebnim oblastima, pa se otuda ove predaju kao samostalne discipline. U vezi sa međunarodnom ekonomijom ovu disciplinu predaju ekonomisti (odnosno stručnjaci za međunarodne finansije ili međunarodnu trgovinu), dok u vezi sa međunarodnim pravom, ovu disciplinu uglavnom pokrivaju pravni eksperti odnosno stručnjaci za međunarodno javno pravo, ili lica koja ne moraju biti politikolozi po svom obrazovanju. Nezavisno od ove faktičke situacije u vezi sa edukacijom, ovde smatramo da politikolozi koji se bave područjem međunarodne politike i uopšte međunarodnim političkim odnosima moraju stručno vladati principima i normama međunarodnog javnog prava, jer bez ove posebne pravne grane, ne bi se moglo zamisliti razumevanje regulacije savremenih odnosa država sa državama ili/i međunarodnih ustanova odnosno neophodno je razumevanje osnovnih načela i pravila na kojima se zasnivaju i funkcionišu međunarodni politički odnosi i diplomatija.

Tematski, u ovoj naučnoj monografiji se polazi od teorije međunarodnih odnosa, posebno razvoja doktrine i filozofije međunarodne politike i političkih odnosa/relacija glavnih *subjekata* međunarodnog javnog prava. U prikazu doktrinarnog razvoja su izdvojeni bazični teorijski pravci „Realizma“ i „Liberalizma“ na kojima se zasniva najveći deo učenja o „međunarodnim odnosima“, posebno na „Zapadnim univerzitetima“ (SAD i EU), gde se smatra da su to danas dva vodeća pravca doktrine međunarodnih odnosa. Potom, u ovoj monografiji se predstavljaju i sa svojim „neo“-varijante ovih pravaca, koje su zasnovane na poboljšanjima ovih pomenutih teorija. Posle niza uočenih slabosti („građanskih pravaca“), u prvom redu metodološke prirode, pojava „Neorealizma“, kao i „Neoliberalizma“ delovala je ubedljivije od klasičnih doktrina. Naše istraživanje, kao što se i u ovom radu prezentuje, dokazuje nužnost kretanju ka sintezi glavnih političkih doktrina. U ovom smislu, u okviru inovirane dijalektičke teorije i metodologije, posebno poglavlje ove monografije (Glava IV) izlaže moj pogled na sistemski prilaz relacijama, i ovde izlažem svoju *relacionistički teoriju*, zasnovano na novoj Meta-dijalektičkoj metodologiji i logici.

Polazeći od opšteg predmeta našeg istraživanja, sadržaj razmatranja doktrina i filozofije politike (međunarodnih odnosa) vezan je tradicionalno u najvećem delu za kvalitativni metodološki prilaz predmetu istraživanja. Ipak, novije promene u razvoju međunarodnih odnosa navele su nas na potrebu da izložimo kombinovani presek razvoja i stanja nauke, gde od sredine prošlog veka pod uticajem egzaktnih disciplina imamo sve veći upliv nove „Formalne metode“ (odnosno „matematičke metode“ i logike). Praksa sve složenijih međunarodnih odnosa, sa sve više (merljivih) faktora/varijabli, sve izraženije nameće političkim donosiocima odluka i strategije potrebu egzaktnijeg i utemeljenijeg razmatranja disciplina međunarodne politike i diplomatije (odnosno discipline „spoljne politike“). Ovakvo istraživanje se nameće kao komparativni imperativ, imajući pre svega u vidu potrebe za optimalnim odlukama države i najboljim strategijama (planovima) u konkretnim uslovima. Kao što smo iz našeg naučnog istraživanja mogli da uočimo, „složnost donošenja odluka“ u sferi *spoljne politike* je usko vezana sa strukturom *nacionalnih prioriteta*, i s ovim u vezi spoljnom „konkurencijom“ u više povezanih sfera/oblasti (posebno *odnosima moći*), odnosno promenama sa sve većim obimom i kvalitetom spoljno-političkih

ciljeva države. Ovakva multi-funkcionalnost i multidimensionalnost (u dinamičkim uslovima) opravdava mogućnosti primene *Formalne metode i egzaktne metodologije*. Ove potrebe prevazilaze okvire dotadašnje kvalitativne analize, jednostavne ili jednokratne Teorije igara, a prevazilaze i okvire proste „Cost-Benefit“ analize (ili „neto-isplativosti“), mada se u većini analitičkih centara u svetu i dalje politička analiza bazira na pretežno kvalitativnom pristupu. Pored *Formalne metode* ovde će biti pomenuta i tradicionalna „Operaciona istraživanja“, kao deo ove metode, a posebno *linerano programiranje* optimizacije (više) promenljivih (kao metod dobijanja *optimalnog* rešenja).

Moj doprinos u ovoj monografiji je izdvojen u Glavi IV koja sadrži temelje nove ontologije u gnoseologije, gde predlažem pravac Relacionističke filozofije i teorije. U ovoj glavi monografije se rešavaju osnovni problemi formalne i dijalektičke logike, a posebno i rigidnog strukturalizma (sa naglaskom na „paradoks elementarizma“ odnosno *deljenja elemenata do beskonačnosti*). Da bi se rešio metodološki problem „elementarističkog“ deljenja do beskonačnosti, po ugledu na Kvantnu fiziku (odnosno *prag deljenja*), problem se deduktivnom logikom gubitka kvaliteta na određenom nivou deljenja (elemenata), rešava najnižom sistemski nereducijabilnom i nesvodivom *relacijom polova*, do koje se dolazi dijalektičkom logikom, gde nestanak kvaliteta, produkuje novu kvalitativnu situaciju. Time se paradoks *beskonačnog deljenja*, rešava načelom *odrzanja protivrečnosti* i dijalektičkom *asimetrijom* pri konačnom deljenju elemenata, jer se kvalitativno ne može zapasti u apsolutni („nulti“) singularitet. Na ovim osnovama nove logike predložena je naša filozofija i teorija Relacionizma. Naime, elementi strukture uvek poseduju nekakva kvalitativna svojstva koja ih uvek razlikuju. Dijalektički ove razlike mora da opstanu da bi se manifestovala *protivrečnost* među njima (odnosno *relacija*), koja je i uslov deljenja. Ono što klasični dijalektičari nisu uviđali je da pri beskonačnom deljenju elemenata, primenjujući princip prelaska kvantiteta u kvalitet, u jednom momentu iščezavaju sva svojstva nekog elementa ili pod-elementa, pa i sam najmanji element ili pod-element potpuno iščezava. Ovakvo apsolutno iščezavanje najmanjih (pod-)elemenata je posledica procesa gde nastupa nov kvalitet u vidu odsustvu svakog kvantiteta, a ovo je suprotno osnovnom pravilu održanja primarne *protivrečnosti* kao uslova svake kvalitativne (kao i kvantitativne) promene. Stoga, primenom principa neidentičnosti osnovnih pod-elemenata (od pretpostavljena dva krajnja pod-elementa, u procesu deljenja), asimetrijom (ili principom narušenja simetrije) samo jedan od ovih poslednjih pod-elemenata potpuno gubi kvalitet i time kvantitet, dok drugi, načelom nužne *protivrečnosti* opstaje, sa svojim prethodnim kvalitetom. Ovakva dva poslednja pod-elementa, gde sam jedan dostiže „nultu vrednost“ (po kvantitetu) možemo nazvati *polovima relacije*, gde se radi o protivrečnoj relaciji pola „nulte vrednosti“ ili jednostavnije „Ništice“, sa polom koji joj je suprotan odnosno sa „Nečim“ (koji poseduje neki kvantitet, i time neki kvalitet). Na ovaj način, imajući u vidu da ne postoji apsolutna identičnost pod-polova (jer bi se radilo o istom pod-elementu ili istom elementu), zaključujemo da je najelementarnija mikro – relacija ova između *Ništice* i *Nečeg*, kao u odnosu na pol „Ništice“ protivrečnog „Svega“, gde u fizičkom svetu ovakvu tenziju, sa svojim intenzitetom možemo nazvati *interakcijom*. Na bazi ovako formulisanog dijalektičkog relacionizma izgrađujemo svoju teoriju, metodologiju i posebno filozofiju međunarodnih odnosa. Osnovnim dijalektičkim principima (iz vremena K. Marksa) dodaju se novi principi meta-dijalektike, gde spadaju:

1. *Nesvodivost najfundamentalnije Relacije*
2. *Neraskidivost najosnovnijih elemenata u okviru najfundamentalnije Relacije*

Iz ovih principa Meta-dijalektike proizilazi još jedna opšti dijalektički princip, koji glasi:

Da bi se sve što postoji kretalo i time uopšte postojalo, postoji stalna inherentna sklonost i proces promene dinamike kretanja svih i najmanjih elemenata i celina (u bilo kojem sistemu ili totalitetu). Kratko iskazano nov princip dijalektike: Ubrzanje (a ne samo promena) je u osnovi Svega.

GLAVA I

OSNOVE NAUKE O MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

I.1 Predmet nauke o međunarodnim odnosima

Do kraja šezdesetih godina prošlog veka, postavljalo se u naučnoj zajednici, posebno na prostoru Balkana, SFRJ i Istočnoj Evropi pitanje da li *međunarodni odnosi* imaju svoj naučni predmet, kao posebna naučna disciplina, ili je to nauka koja je skup više posebnih disciplina odnosno traži raznorodne metode i sredstva proučavanja. Ovakav poslednji stav sugerirše da, kao multidisciplinarna oblast, *međunarodni odnosi* nisu i nemaju obeležja jedinstvenog predmeta nauke. Međunarodni odnosi su naime do druge polovine dvadesetog veka uglavnom proučavani kroz više posebnih naučnih oblasti, sa svojim posebnim metodama. Ovo stanje razvoja je nametalo pogled da je predmet nauke o *međunarodnim odnosima* nedovoljno jasno određen odnosno preterano širok da bi se razmatrao u okviru jedinstvene društvene odnosno političke nauke. Međunarodni odnosi su se u prethodnom razdoblju razmatrali u okviru filozofije (posebno političke), međunarodnog javnog prava, ekonomije, vojne strategije, kao i drugih više ili manje srodnih disciplina (sve do na primer političke geografije).

Današnje shvatanje u vezi sa posebnošću ovog predmeta, rezultat je konflikta klasičnog realizma i liberalizma, a zatim i Marksizma, kao i sukoba neo-pravaca u političkoj teoriji na „Zapadu“ (EU i SAD). U SAD se kao fakultetski predmet već od sredine prošlog veka predaje poseban (negde fakultativni) predmet „*International Relations*“ (*međunarodni odnosi*), što ubrzo postaje praksa na svim važnijim fakultetima političkih nauka. U ovom smislu, možemo imajući ovo u vidu konstatovati da se radi o jedinstvenoj naučnoj oblasti sa specifičnim predmetom političkog razmatranja, te da je kao takva disciplina (*međunarodni odnosi*) vremenom postao predmet proučavanja i na svim fakultetima političkih nauka u bivšoj SFRJ. Mada je u početku razvoja široko sagledavan predmet ove nove nauke, moguće ga je odrediti relativno malim brojem pojmova, koji tretiraju političke doktrine (posebno od klasičnog Marksizma do *neoliberalizma* i *neorealizma*) koji u svom konfliktu definišu neophodne fundamentalne pojmove i relacije jedinstvene nauke, koja je utemeljena na političkoj filozofiji odnosno međunarodnoj političkoj teoriji.

Kao što će u narednom izlaganju biti pokazano predmet nauke o *međunarodnim odnosima* obuhvata u prvom redu odnose država ili „nacija“ (kao osnovnih subjekata), zatim sistemsko ili nesistemsko (u zavisnosti od filozofskog viđenja) stvaranje nekog (vida) „totaliteta“, ili skupa elemenata (subjekata/država) u zajednici, što je okarakterisano procesima (sa efektima sistematskog ili nesistematskog vida) odnosno dijalektičkim kretanjem. Ovako postavljen predmet nauke uključuje interakcije političkih subjekata (posebno država i nešto ređe međunarodnih organizacija), kao i kolektivne efekte u okviru celine ovih relacija.

Procese političke prirode je moguće definisati promenljivim (sistemskim ili nesistemskim) ili nepromenljivim faktorima ili/i konstantama. U zavisnosti od pojedinih političkih pravaca (autora doktrine) razlikuje se broj nivoa analize predmeta istraživanja *međunarodnih odnosa*. Kod klasičnih pravaca npr. *realizma* imamo dva nivoa (*elemente-aktere* i *interakcije*), a kod neo-pravaca, priključuje se i nov *sistemski nivo* razmatranja i zaključivanja o među-državnim odnosima (posebno kod *neorealizma*, koji predstavlja sistemsku ekstenziju *realizma*). Osnovni pojmovi naučnog predmeta proučavanja međunarodnih odnosa ostaju skoro svuda isti, nezavisno od doktrine, a to su *saradnja* i *konflikt* odnosno *ne-saradnja* i posebno uloga moći, potom savezi, koalicije, nivoi

konfliktnosti ili saradnje/odnosa, pri čemu se totalitet elemenata (državnog vida) određuje kao *politička zajednica* (po pravilu sačinjena od država-nacija, ali i drugih elemenata). Ovakva politička zajednica državnog vida se uvek nalazi u manjem ili većem nivou uređenosti ili sistemu vlasti odnosno sistemu ili tipu dominacije. Budući da sistem (organizovane) *međunarodne zajednice* predstavlja vid *političkog sistema* (sa državama kao osnovnim subjektima), slično kao što postoji naučni predmet i disciplina „politički sistem“ (kao jedan od najvažnijih nastavnih predmeta političke nauke), tako i međunarodni odnosi, kao međudržavni odnosi u *međunarodnoj zajednici* predstavljaju predmet (međunarodne) politikologije. Države su osnovni politički subjekti, njihovi odnosi su zasnovani na spoljnoj politici, te stoga odnosi ovih aktera su uvek političke odnosno diplomatske prirode. S ovim u vezi, treba primetiti da se u bivšoj Jugoslaviji na svim fakultetima gde se proučavao u predavao predmet međunarodni odnosi, uvek predavao i poseban ili povezan predmet „*spoljna politika*“ (SFRJ). I ovde je, u biti, preslikana praksa razvoja političke nauke u SAD i Evropskoj Zajednici, gde se nacionalnoj politici i diplomatiji prema inostranstvu („spoljnim poslovima“) posvećivala posebna pažnja, jer je edukacija diplomatskog i novinarskog kadra često zahtevala specijalističko znanje iz područja teorije i prakse „spoljne politike“. U svetskoj nauci, predmet „*spoljna politika*“ postaje posebna disciplina onog momenta kada je diplomatijama najmoćnijih država postalo značajno da komparativno sagledavaju i slede različite (uporedne) spoljne politike država, uključujući i regionalne politike, što je bilo od relevantnosti za formulisanje sopstvene politike prema pojedinim državama ili regionima.

Kada se radi o naučnom predmetu *spoljne politike* kao posebne oblasti istraživanja, treba uočiti da se osnovni argumenti za izdvajanje ovog specijalističkog predmeta odnose pre svega na ciljeve (isključivo državne), kao i vidove i sredstva naučnog zaključivanja ili empirijskog analiziranja. Predmet proučavanja je ovde usko ili specifičnije određen na nacionalnu spoljnu politiku (diplomatske ciljeve, prioritete i interese), posebno vezu ove „domaće“/nacionalne politike sa međunarodnim odnosima, kao „*međunarodnom politikom*“ odnosno impaktom ili „povratnom vezom“ *međunarodnih političkih odnosa* na sopstvenu politiku (diplomaciju). Termin „međunarodna politika“ se ovde po pravilu izjednačuje sa pojmom *međunarodnih političkih odnosa*, jer je ovo relativno nezavisna politika koja dolazi iz međunarodnog „okruženja“ ili „spolja“ i utiče na nacionalni interes. S ovim u vezi, za diplomatiju svake države važi da su *međunarodni odnosi* uvek *međunarodni politički odnosi*, te da je u ovim *odnosima* ili „sistemu“ (tj. *međunarodnoj zajednici*) zadatak spoljne politike da ostvari maksimum svojih nacionalnih interesa. Stavljanjem naglaska na *nacionalni interes* formirana je tako posebna naučna disciplina *spoljne politike*, kao i novija pod-disciplina *komparativne spoljne politike* (u vezi sa politikama pojedinim državama i sagledavanjima njihovih nacionalnih interesa).

Zaključci opšteg doktrinarnog vida o kojima je prethodno bilo reči u vezi sa *međunarodnim odnosima* (razvojem teorije odnosa) su neodvojivo vezani za osnovne koncepte u okviru kojih se gradi *teorija spoljne politike*. Spoljna politika je vid nacionalnog odgovora na izazove, pretnje ili potencijalne mogućnosti koje nameće/pruža *međunarodna zajednica* odnosno spoljnje ili međunarodno okruženje države. Povezanost *međunarodne politike* više država sa posebnim politikama država je suština i predmet *međunarodnih političkih odnosa*, a po dometu ova *međunarodna politika* („svetska politika“) kao produkt političkih *odnosa* može biti regionalna ili globalna. Treba primetiti da spoljne politike većeg broja zemalja, međutim, nisu prost zbir posebnih politika, već posebna (nelinearna) rezultanta. Od ove rezultante kolektivističkog vida zavisi spoljna relacija ili interakcija svake države pojedinačno. Predmet spoljne politike se stoga može predstaviti kao istraživanje ponašanja i politika države u svojim odnosima sa drugim državama u okviru manje ili više uređene zajednice država kao skupa (sistemski ili nesistemski) uređenih elemenata, sa pripadajućim relacijama. Nacionalni karakter *spoljne politike* izdvaja ovu istraživačku disciplinu kao posebnu pod-oblast nauke o međunarodnim odnosima, sa zasebnom metodologijom posebno kada se radi o analitičkom zaključivanju, objašnjenjima u donošenju odluka ili na primer studijama posebnih slučajeva ili događaja. „*Diplomatija*“ kao poseban

termin može označavati ili kao skup spoljno-političkih programa i ciljeva *spoljne politike* (izjednačavajući se u praksi sa *spoljnom politikom*), ili predstavlja državni instrument i aparat za realizaciju ciljeva i programa spoljne politike (kroz diplomatske mere pritiska na „drugu stranu“, zatim ucene, poklone, obećanja, pregovore i dogovore, razmenu stavova i poruka, zajedničke odluke, itd.).

I.2 Problemi i ciljevi nauke o međunarodnim odnosima

Problemi nauke o međunarodnim (političkim) odnosima u vezi su sa zasebnim predmetom i metodama i ove naučne discipline. Problemi nauke se odnose na dve osnovne grupe:

- a) Teorijske i metodološke, i
- b) praktične i empirijske.

Praktički i empirijski rezultati treba da zadovolje određene (konkretne) zahteve politike ili interesnih grupa i drugih političkih/ekonomskih faktora ili činioca/subjekata. Izgradnja političke doktrine usko je vezana za izučavanje ili determinisanje metoda naučnog proučavanja, pa tako recimo razvoj doktrina najčešće zavisi od osnovnog ili opšteg metoda i ciljeva proučavanja (koji su unapred zadati). Ako npr. koristimo *sistemske metode* dobićemo jedan tip, a ako koristimo interakcijski metod drugi tip rezultata, koji mogu biti sasvim različiti (čak i kad se radi o istim pojavama). Upotrebom Marksističkih ili dijalektičkih metoda takođe možemo dobiti drugačije zaključke od onih dobijenih klasičnom analizom-sintezom.

Glavni problemi savremene teorije međunarodnih odnosa su provera vrednosti doktrine/teorije i izgrađivanje novih teorijskih pravaca ili modela. Osnovni teorijski pravci imaju za cilj da daju što tačniju teorijsku „sliku“ ili obradu realnosti međunarodnih odnosa odnosno što korektnije objašnjenje i razumevanje ili predviđanje međunarodnih odnosa (pojedinačno/posebno ili u celini). Cilj nauke je stvaranje modela ili obrazaca, pa i posebnih metoda/teorija kojima bi se bolje nego kod drugih modela i obrazaca/doktrina objasnila postojeća i moguća stvarnost i eventualno vršilo (potrebno ili neophodno) predviđanje. Problem koji se u prvom redu nameće je kako uočavati slabosti/nedoslednosti i kritikovati ili proširiti postojeće metode ili/i kako formulirati načine poređenja i vrednovanja teorijskih pravaca.

Osnovni ciljevi savremenog istraživanja međunarodnih odnosa, vezuju se za rešavanje problema ove naučne discipline odnosno uočavanje protivrečnosti i nedoslednosti ili manjkavosti zaključivanja teorije ili modela. Ovo se čini poredbeno sa konkretnim (postojećim) obrascima/doktrinama i modelima/obascima i u (njihovom) odnosu na moguću i postojeću praksu, kao i prethodna iskustva iz istorije i prakse (odnosno u vezi sa protivrečnostima doktrine ili filozofske neutemeljenosti). Ovde se tako, u okviru istraživanja tematike međunarodnih odnosa razvijaju znanja o subjektima, činiocima i drugim pojmovima, aspektima i procesima od značaja za teoriju i doktrinu odnosa subjekata međunarodnih relacija. Pored ovih ciljeva, unapređuju se uporedno i posebni ciljevi nauke (ciljevi nižeg nivoa), kao i posebni problemi pojedinih aspekata konkretnih odnosa, što u slučaju spoljne politike može da bude u vezi sa opštijim kategorijama nacionalnog interesa odnosno opštijim ekonomskim determinantama. Ovde veliki značaj za diplomatiju, kao i politiku nacionalne bezbednosti imaju empirijsko-teorijska istraživanja (uključujući posebna i regionalna istraživanja), koja dopunjuju opšta znanja o međunarodnim odnosima.

Posebni problemi i ciljevi *spoljne politike* odnose se na proučavanje posebnih modela i doktrina *spoljne (nacionalne) politike* (ili obrazaca i metoda stvaranja/donošenja političkih odluka u sferi diplomatije (kao realizatora spoljne nacionalne politike i strategije). Ovi modeli nastoje da objasne načine donošenja odluka izgrađujući poboljšane obrasce koji teže da budu

praktično i istorijski proverljivi. Poseban značaj pri poređenju i oceni vrednosti ovih modela je posebno prediktivna moć. Posebni metodološki problem je, naime, iznaći odgovarajući „egzaktniji“ model koji u isto vreme zadovoljava objašnjavanje proteklih istorijskih stanja, uvažavajući unutrašnje promenljive, konstante, parametre, moderatore/akceleratora (unutar država, i ove u okruženju), a istovremeno pruža i adekvatan model predviđanja događaja i budućih odluka/kretanja. Modeli ovde treba da utvrde koristi, štete i isplate političkih mera i akcija (ili nepreuzimanja akcija) prema drugim subjektima međunarodnih odnosa. Najskoriji trend da nauka o spoljnoj politici postaje sve više "sistemska" opredeljena stavlja je u centar pažnje proveru vrednosti osnovnih klasičnih i novijih teorijskih pravaca, posebno neoliberalni idejni model, ali i ostale ne-sistemske doktrine i ideologije/metode.

Ciljevi posebne naučne discipline *spoljne politike* posebno se odnose na rešavanje metodološkog problema dolaženja do najboljeg metoda ili metodskog sredstva za rešavanje procene modela opšte politike ili donošenja odluka u sferi diplomatije, koja može biti shvaćena kao sredstvo ostvarivanja spoljne politike. U ovom pogledu cilj je nalaženje kriterijuma ocene najboljih konkretnih funkcionisanja i realizacije spoljne politike.

Postojeći opšti savremeni modeli međunarodnih političkih odnosa, spoljne politike i diplomatije mogu se svrstati na sistemske (*Strukturalni realizam*) i nesistemske (proste interakcijske) kod drugih ne-sistemskih i ne-dijalektičkih pravaca i doktrina. Treba primetiti, da se ciljevi naučnog područja premeta *spoljne politike* sve više u novije vreme odnose i na „nefundamentalna istraživanja empirije“, od obaveštajno-bezbednosne analize i taktike do pronalaženja skupa diplomatskih strategija kojim određena država (ili države) treba da ostvare svoje strateške opšte i posebne prioritete (opredeljenja). Nauka se ovde vezuje za procenu strateških usmerenja odnosno njihovu efikasnost, procenu efektivnosti poteza ili efikasnost mera i aktivnosti kojima se ciljevi politike ili *diplomacije*, kao praktične ekstenzije spoljne politike, mogu ostvariti.

Posebno bitni problemi u okviru naučnog područja *spoljne politike* odnose se na predviđanja međunarodnih političkih kretanja ili procesa odnosno budućih diplomatskih ili političko-strategijskih događaja, kao i razvoj celine međunarodne zajednice (posebno vidova/vida međunarodnog političkog sistema). Osnovni cilj u ovoj oblasti je izbor i razvoj adekvatnog metoda ili grupe metoda kojima se može sa većom tačnošću vršiti predviđanje pojava ili procesa, uključujući i dugoročne trendove i promene. S ovim u vezi, kao što smo pomenuli, razvijaju se *formalne metode*, koje imaju ne samo tehničku namenu, već sve više fundamentalnu ulogu u oblasti teorije odlučivanja i vrednovanja pojedinih modela i obrazaca.

I.3 Metodi nauke o međunarodnim odnosima (posebna priroda ovih metoda)

Nauka, metod, a posebno filozofija međunarodnih odnosa datira još iz najranijeg perioda civilizacije (npr. drevne Kine) i može se pratiti kroz milenijume, od antičkog doba, posebno kroz razvoj pogleda na ratovanje, paralelno sa razvojem klasične političke filozofije. Političko-filozofski pogledi na međunarodne odnose datiraju od prvih teorija države. Posebnu ulogu u ovom periodu imaju Platon i Aristotel, koji u svom racionalističkom pristupu prave vezu opštih filozofskih oblasti sa politikom i ratovanjem. Od tada, pa nadalje, politička filozofija ima za oblast analizu države, pravde i prava. U okviru filozofije se tako stvaraju opšte teorije i doktrine o ponašanju države. Među prvim realistima u Staroj Grčkoj pojavljuje se Tukidid, čija su shvatanja i danas predmet čestih citiranja i često se smatra osnivačem političke ideologije realizma.

Razvoj filozofije *države*, uključujući i njenih (uzajamnih) odnosa, se zatim prati kod rimskih filozofa, kao i nadalje u srednjem veku (*politika* u vezi sa *etikom*), i naročito kasnije u 15. i 16. veku kod prvih međunarodnih pravnika F. De Vitorije i H. Grotiusa. Bitan napredak se ovde odnosi na uređenost društva (država) i potrebu izgradnje međunarodnog prava i

dužnosti u odnosima naroda (odnosno subjekata prava). Ove ideje produbljuju klasičari Nemačke filozofije Kant i Fihte koji su ujedno prvi teoretičari međunarodnih svetskih organizacija. Oni u međunarodnim ustanovama ili svetskoj vladi odnosno organima nadnacionalnih razmera, vide mogućnost očuvanja mira i sigurnosti svih država. Doktrina međunarodnih ustanova ili organizacija, tako, dovodi do stvaranja osnova Liberalizma i savremenog međunarodnog Institucionalizma. Počeci razvoja ideje *Institucionalizma* nadalje vode do savremenijih shvatanja uređenosti međudržavne zajednice kroz međunarodno organizovanje. Ideje o potrebi za organizovane međunarodne zajednice radi osiguranja mira, dobijaju svoju konkurenciju u modernijem realizmu 20. veka, koji uviđa nužnost postojanja međunarodnog režima moći, i nezavisno od međunarodnih ustanova ili međunarodnog prava. Za novije teoretičare realizma, upravo nefunkcionisanje međunarodnih ustanova predstavlja jedan od razloga održavanja sistema moći, koji takođe predstavlja režim, međutim ovakav (prema neorealizma) nije zasnovan na ustanovama, već na „raspodeli sile“.

Istorijski gledano, različit pristup prema *Institucionalizmu* ima svoje početke još kod filozofa koji relativizuju vezu politike i prava i posebno politike i na moralu zasnovane uređenosti društva. Kao što smo spomenuli, koreni ove etičke relativizacije se nalaze već kod antičkih istoričara (Tukidid), a potom se mogu pratiti u novoj eri od izlaska iz srednjeg veka u renesansi od N. Makijavelija, preko T. Hobsa, pa do modernih doktrina realizma 20 veka kod E. H. Carra, H. Morgenthaua, R. Neibuhra, i R. Arona. A potom, pod uticajem opravdane kritike realizma ovakvi pogledi se javljaju i kod najsavremenijih neorealističkih pravaca, uključujući autore-teoretičare K. Valca i R. Gilpina. Kod ovih teoretičara su institucije manje bitne ili potpuno nebitne, a *režimi* (odnosa država) nastaju iz potrebe izlaska iz stanja „anarhije“, koje predstavlja nesigurnost (kao kod T. Hobsa), koja upućuje na izgradnju saveza i koalicija čija je svrha odvratanje od agresije. U ovom aspektu otklanjanje nesigurnosti postiže se i uspostavljanjem ravnoteže sila (ili „shvaćenih sila“). Nesigurnost je potom povezana i sa sklonošću ka monopolu snage/sile. Ovde se režim javlja kao posledica Dileme („zatvoreničke“ ili „kukavičje“ dileme u strateškoj igri). Režim (odnosa) nastaje iz nužde preživljavanja zasnovane na samopomoći i egoističkom interesu. Osnovne kategorije su "politika sile" i "opstanak", a spoljno-politička akcija predstavlja rezultat sopstvenih (nacionalnih) interesa, u prvom redu jačanja snage u odnosu na protivnika.

Na drugoj strani, možemo uočiti da se ključni moment u razvoju metoda i nauke o državi i njenim relacijama odnosi se na pojavu sociološkog metoda u 19 i 20 veku. Ovde pre svega uticaj ima *pozitivizam* u oblasti politike, a potom i dijalektika društvenog razvoja i strukture interesa (Marksizam). Marksizam i potom Lenjinizam unutrašnje činioce (ekonomske interese) povezuju sa spoljnom interakcijom (odnosno politikom na međunarodnom planu), što predstavlja suštinski napredak u objašnjenju međunarodnih odnosa. Potom se javlja i holističko shvatanje međunarodnih odnosa, kao i počeci bihevizma, i izgradnja "idealnih tipova" (kod M. Vebera). Sociološki metod donosi nove poglede na društvo i državu, gde spadaju strukturalizam, funkcionalizam i objedinjavanje ovih pravaca u kombinovanu S-F metodu (osnivača R. Mertona). Naposljetku, određen značaj za ocene kompleksnosti društvenih odnosa imaju i hermeneutički metod (utvrđivanje značenja za subjektivne individualne posmatrača, lica ili kolektive), uključujući "metod razumevanja", kao i aksiološki metod (odnosno metod utvrđivanja vrednosnog ili vrednosnih sistema, kod individualnih lica i kolektiva).

Posebni metodi nauke o međunarodnim odnosima i spoljne politike sve više se razvijaju, tako da u novije vreme imamo raznorodne formalne metode koji se koriste u okviru nauke o međunarodnim odnosima i nauke o spoljnoj politici, gde spadaju: teorija sistema, teorija strateških i nestrategie igara, teorija verovatnoće, teorija *cost-benefit*, teorija katastrofe, teorija grafova, teorija optimizacije saveza i koalicija, optimizacija pregovaranja, modeliranje neprijateljstva, u nešto manjoj meri informatička i kibernetička teorija, a u poslednje vreme u nekim radovima autora srećemo i teorije haosa. Nauka o međunarodnim političkim odnosima primenjuje i ove, kao i druge nestandardne metode pri proveru i